

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-19-194>

УДК 657.1

Порівняння категорій, суміжних із поняттям «оборотні активи»

Маринович О.О.

магістрант

Тернопільського національного економічного університету

У статті проаналізовано різні підходи вітчизняних та зарубіжних учених до визначення економічної сутності понять «оборотні активи», «оборотні засоби», «оборотні кошти», «оборотний капітал». Визначено спільні та відмінні риси досліджуваних категорій. Обґрунтовано взаємозв'язки між ними та доцільність застосування цих термінів у сучасній науковій літературі.

Ключові слова: оборотні активи, оборотний капітал, оборотні засоби, оборотні кошти, оборотні фонди, фонди обігу.

Маринович О.О. СОПОСТАВЛЕНИЕ КАТЕГОРИЙ, СМЕЖНЫХ С ПОНЯТИЕМ «ОБОРОТНЫЕ АКТИВЫ»

В статье проанализированы различные подходы отечественных и зарубежных ученых к определению экономической сущности понятий «оборотные активы», «оборотные деньги», «оборотные средства», «оборотный капитал». Определены общие и отличительные черты исследуемых категорий. Обоснованы связи между ними и целесообразность применения этих терминов в современной научной литературе.

Ключевые слова: оборотные активы, оборотный капитал, оборотные средства, оборотные деньги, оборотные фонды, фонды обращения.

Marynovych O.O. COMPARISON OF THE CATEGORIES RELATED TO THE CONCEPT OF "CIRCULATING ASSETS"

Different approaches of domestic and foreign scientists to the definition of the economic essence of the concepts of "circulating assets", "circulating means", "working funds", "working capital" were analyzed in the article. Common and different features of the studied categories were defined. Interrelationship between them and expediency of applying these terms in the modern scientific literature was substantiated.

Keywords: circulating assets, working capital, circulating means, working funds, circulating funds.

Постановка проблеми. Жодне виробниче підприємство не може здійснювати свою діяльність без оборотних активів. Лише застосовуючи продуману політику управління виробничими фондами і фондами обігу, суб'єкт господарювання здатен гарантувати безперервність процесу реалізації та виготовлення продукції, платоспроможність, конкурентоспроможність, ліквідність та фінансову стійкість. Ефективне управління оборотними активами вітчизняних підприємств є неможливим без чіткого розуміння економічної сутності поняття «оборотні активи», яка, незважаючи на наявність численних теоретичних розробок, залишається фрагментарно розкритою та потребує подальшого наукового обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання сутності оборотних активів, оборотного капіталу та інших досліджуваних понять детально розглянули у своїх працях такі зарубіжні та вітчизняні вчені, як Л.О. Бетехтіна, Р. Брейлі, І.В. Зелгавіс, О.В. Кова-

ренко, С. Майєрс, Р. Мертон, Н.С. Носань, Р.А. Слав'юк, С.М. Юрій та інші.

Метою статті є розгляд різних підходів науковців до визначення сутності оборотних активів підприємства та порівняння цієї дефініції з суміжними, що дасть більш чітке розуміння категоріального апарату і допоможе сформулювати надійну та достовірну інформаційну базу для розроблення ефективної стратегії управління підприємством.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» оборотні активи – гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи використання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [1]. Деякі науковці дотримуються такої ж думки (В.А. Федорова, М.О. Турко), проте в економічній літературі є й інші підходи до визначення сутності оборотних активів.

Зокрема, група авторів (Г.В. Нашкерська, Т.А. Демченко, Г.Г. Кірейцев, І.В. Олександренко І.В.) застосовує вартісний підхід і розглядає оборотні активи як сукупність оборотних фондів та фондів обігу або авансованих у них коштів чи інших активів.

Р. Брейлі, С. Майєрс, Р.А. Слав'юк Р.А., Крейніна М. Н., Зелгавіс І.В. послуговуються фінансовим підходом, згідно з яким оборотними є такі активи, які перетворюються у грошові кошти (готівку) протягом одного року чи виробничого циклу.

Найпоширенішим є майновий підхід (М.Д. Білик, О.С. Філімоненков, І.О. Бланк, А.Г. Загородній, Л.О. Бетехтіна, З. Боді, Р. Мертон та інші), згідно з яким оборотні активи – це сукупність майнових цінностей, які обслуговують операційну діяльність підприємства та повністю споживаються упродовж операційного циклу або дванадцяти місяців з дати балансу.

У міжнародній практиці поняття «оборотні активи» відсутнє. Відповідно до МСБО 1, усі активи суб'єкта господарювання поділяються на поточні та непоточні. Актив слід класифікувати як поточний, якщо він відповідає будь-якому з таких критеріїв:

а) як очікується, він буде реалізований або призначений для продажу чи споживання в нормальному операційному циклі суб'єкта господарювання;

б) утримується в основному з метою продажу;

в) як очікується, буде реалізований протягом дванадцяти місяців після дати балансу;

г) є грошовими коштами чи еквівалентами грошових коштів, за умови, що немає обмежень щодо обміну чи використання цього активу для погашення зобов'язання принаймні протягом 12 місяців після звітного періоду [2, с. 94].

Аналіз літературних джерел показав, що категорію «оборотний капітал» часто застосовують як синонім до «оборотні активи», та не у кожному разі така заміна є допустимою.

У своїх працях Л.О. Бетехтіна розглядає поняття «оборотні активи», «оборотні кошти» та «оборотний капітал» як тотожні. Дослідниця пропонує таке визначення зазначених термінів: оборотний капітал (активи, кошти) – «це активи, які поновлюються з певною регулярністю для забезпечення поточної діяльності, вкладення в які обертаються протягом одного року або виробничого циклу» [3, с. 74].

С.В. Шарова та Т.О. Бойко пишуть: «Оборотний капітал слід розглядати як грошові кошти та їх еквіваленти, а також інші активи, авансовані у виробничі фонди та фонди обігу,

призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи дванадцятиох місяців з дати балансу, які повністю переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції та забезпечують безперервність процесу виробництва та реалізації продукції» [4]. Це визначення повністю збігається з класичною характеристикою оборотних активів.

На думку О.В. Коваленко, ототожнення цих категорій є неправильним, оскільки «оборотний капітал на відміну від оборотних активів не споживається та витрачається, а інвестується з подальшим його збільшенням» [5, с. 210].

Н.С. Носань та В.Г. Мартінович трактують поняття «оборотні активи» та «оборотний капітал» як самостійні економічні категорії, тісно пов'язані між собою, а саме: оборотний капітал, будучи джерелом авансування, формує оборотні активи, які згодом повертають авансований капітал, забезпечуючи кругообіг капіталу [6, с. 274].

С.М. Юрій дотримується думки, що оборотний капітал можна трактувати як:

– сукупність грошових коштів, матеріальних та нематеріальних цінностей, акумульованих підприємством у фондовій та нефондовій формах під впливом організаційно-правових форм господарювання;

– як грошові кошти та мобільні активи, які використовуються і реалізуються підприємством протягом року або операційного циклу;

– як авансовану вартість в оборотні активи та ін.

Проте, незважаючи на схожість визначень, ототожнення понять «оборотний капітал» та «оборотні активи» вчений вважає некоректним [7, с. 186].

Тому, хоч дефініції «оборотні активи» й «оборотний капітал» включають одні й ті самі об'єкти, а саме грошові кошти, виробничі запаси та дебіторську заборгованість, «оборотний капітал» – це більш загальне поняття, яке, з одного боку, показує складники оборотних активів, а з іншого – характеризує їх фінансування.

Також часто вживається поняття «оборотні кошти» як синонім до оборотного капіталу. Зокрема, А. Поддєрьогін дає таке визначення: «оборотний капітал (оборотні кошти) – це кошти, авансовані в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервності процесу виробництва, реалізації продукції та отримання прибутку» [8, с. 187].

На думку К.А. Колодяжної, у роки функціонування планової економічної системи категорія «оборотний капітал» з ідеологічних причин не набула поширення. Тоді капітал розглядався як сукупність виробничих відно-

син капіталістичного (а не соціалістичного) способу виробництва, і тому застосування цього терміна стало вкрай неприйнятним. Замість нього використовували поняття «оборотні кошти», яке за своїм змістом ототожнювалося з оборотним капіталом. [9, с. 78].

О.П. Колумбет зазначає, що оборотні кошти є формою руху вартості, її кругообігу на господарському підприємстві. Вони авансуються у вигляді грошей для створення основної сировини, матеріалів, допоміжної сировини, виробничого інструменту та готової продукції. Функція їх полягає у платіжно-розрахунковому обслуговуванні цінностей. Проте таке трактування оборотних коштів було характерне для адміністративно-господарської системи. А в сучасних економічних умовах поняття «оборотні кошти» є застарілим [10, с. 327–328].

Вважає різними ці категорії й І.В. Фаринич: «оборотні активи – це ширше поняття, оскільки грошові кошти є одними із елементів оборотних активів» [11, с. 117]. Проте в цьому разі автор робить висновки з позиції семантики самого терміна «оборотні кошти», а не з його економічного змісту.

У своїх працях А.С. Полторах стверджує, що категорії «оборотні активи» й «оборотні кошти» є самостійними, ототожнювати їх неправильно, адже між ними є суттєва різниця, зокрема:

- до складу оборотних активів, на відміну від оборотних коштів, входять поточні фінансові інвестиції;
- період функціонування оборотних коштів становить один рік, або кругообіг, а оборотних активів – один рік, або операційний цикл;
- оборотні активи витрачаються у процесі виробництва, тоді як оборотні кошти авансовані у виробництво, тому вони «не витрачаються і не споживаються», внаслідок чого оборотні кошти виступають проміжною ланкою між активом і пасивом балансу [12].

Зв'язок між категоріями «оборотний капітал», «оборотні активи», «оборотні кошти» й «оборотні засоби» наведено на рис. 1.

Такі терміни, як «оборотні активи» та «оборотний капітал», часто ототожнюють з оборотними засобами.

І.В. Алексєєв та О.І. Нич наголошують, що поняття «оборотні засоби» є неправильним, оскільки воно виникло через неточний переклад російського терміна «оборотные средства» [14, с. 135–136].

У своїй праці О.О. Дробишева пише: «Оборотні засоби – це частина виробничих засобів у вигляді певної сукупності предметів праці, елементи яких цілком споживаються у кожному виробничому циклі, змінюють або ж повністю втрачають свою натуральну форму і переносять усю свою вартість на вартість виробленої продукції (платних послуг)» [15, с. 21]. Згідно з цим визначенням, під оборотними засобами можна розуміти виробничі запаси, але не дебіторську заборгованість чи грошові кошти.

Водночас у Господарському кодексі України взагалі немає трактування такого поняття, як «оборотні активи», але у ст. 139 «Майно у сфері господарювання» зазначено, що «оборотними засобами є сировина, паливо, матеріали, малоцінні предмети та предмети, що швидко зношуються, інше майно виробничого і невиробничого призначення, що віднесено законодавством до оборотних засобів» [16].

Очевидно, що таке протиріччя і невизначеність на законодавчому рівні не сприяють виконанню завдань, що стоять перед обліком, та необхідності забезпечення його ролі у фінансово-господарській діяльності як інструменту підвищення економічної ефективності, а також не дають змоги визначити підходи щодо шляхів удосконалення обліку та розширення його аналітичних можливостей для прийняття управлінських рішень [17, с. 77].

Висновки. Виходячи з вищесказаного, можна стверджувати, що «оборотні активи», «оборотний капітал», «оборотні кошти» і «оборотні засоби» – це чотири самостійні економічні категорії з характерними їм особливими властивостями, тому ототожнювати їх не можна.

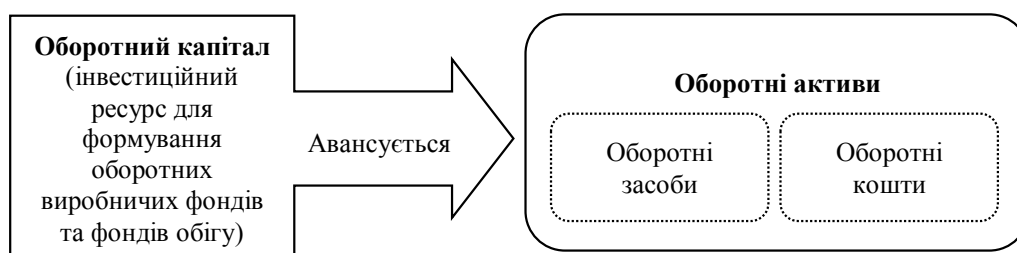

Рис. 1. Зв'язок між досліджуваними категоріями

Джерело: розроблено за даними [13, с. 30]

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства Фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>. (дата звернення: 07.12.2018).
2. Задорожний З.В., Панасюк В.М., Ковальчук Є.К., Бобрівець Л.Я. Облік і звітність за міжнародними стандартами: навч. посіб. 2-ге вид. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. 303 с.
3. Бетехтіна Л. О. Економічна сутність оборотного капіталу підприємства. Бізнес-навігатор. 2009. № 1 (16). С. 74–77.
4. Шарова С. В., Бойко Т.О. Оборотні активи та їх місце в фінансово- економічному механізмі управління підприємством. Сучасна економічна наука: теорія і практика: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 15 листопада 2017 р. Полтава: ПолтНТУ, 2017. 209 с. URL: <http://eir.zntu.edu.ua/handle/123456789/2778>
5. Коваленко О.В. Деякі питання управління оборотним капіталом будівельних підприємств. Економічний простір. 2015. № 96. С. 205–217.
6. Носань Н. С., Мартінович В.Г. Сутність та генезис економічної категорії «оборотний капітал підприємства». Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 15. С. 272–275.
7. Юрій С.М. Концептуальні підходи до аналізу оборотного капіталу. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. 2016. Вип. 6 (48). с. 184–188.
8. Фінанси підприємств: підручник / А.М. Поддєрьогін та ін. 6-те вид. Київ: КНЕУ, 2006. 552 с.
9. Колодяжна К. А. Управління оборотними активами і їхня роль в діяльності підприємств. Торгівля і ринок України. 2009. Т. 2. С. 76–82.
10. Колумбет О.П. Оборотні активи: сутність, класифікація та структура у вітчизняній та зарубіжній практиці. Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Сер.: Економіка і управління. 2013. Вип. 23–24. С. 324–332.
11. Фарінович І. В. Економічна сутність оборотних коштів та джерела їх формування. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2011. № 704. С. 114–119.
12. Полторак А.С. Визначення сутності оборотних активів: сучасні науково-методологічні підходи. Ефективна економіка. 2013. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_7_18
13. Кравченко О.С., Іванова Г.М. Оборотні активи: сутність, особливості формування та місце в фінансово-економічному механізмі управління підприємством. Вісник Хмельницького національного університету. 2011. № 5. Т. 2. С. 29–32.
14. Алексєєв І. В., Нич О.І. Поняття «оборотних активів» підприємства як економічної категорії. Економічний простір. 2010. № 42. С. 133–137.
15. Дробишева О.О. Роль оборотних засобів у виробничому процесі підприємства. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. Вип. 2. С. 19–24.
16. Господарський кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18–22. Ст.144. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page6>
17. Ковальчук Є., Панасюк В. Бухгалтерський облік як інформаційна система управління. Економічний аналіз: зб. наук. праць каф. екон. аналізу Терноп. нац. екон. ун-ту. Тернопіль, 2010. Вип. 6. С. 77–80.

REFERENCES:

1. Natsionalne Polozhennia (standart) bukhgalterskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti» vid 07 liutoho 2013 № 73 / Ministerstvo finansiv Ukrainy [Elektronnyi resurs]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (data zvernennia: 07.12.2018).
2. Zadorozhnyi Z.V., Panasjuk V.M., Kovaljchuk Je.K., Bobrivecj L.Ja. (2015) Oblik i zvitnistj za mizhnarodnymy standartamy [Accounting and reporting according to international standards]. Ternopil: TNEU. (in Ukrainian).
3. Betekhtina L. O. (2009) Ekonomichna sutnistj oborotnogo kapitalu pidpryjemstva [The economic essence of the working capital of the enterprise]. Biznes-navighator, no. 1(16), pp. 74–77.
4. Sharova S. V., Bojko T.O. (2017) Oborotni aktyvy ta jikh misce v finansovo- ekonomichnomu mekhanizmi upravlinnja pidpryjemstvom [Current assets and their place in the financial-economic mechanism of enterprise management]. Suchasna ekonomichna nauka: teorija i praktyka: materialy VII Vseukrajinsjkoji nauково-praktyčnoji Internet-konferenciji (elektronnyi resurs). Available at: <http://eir.zntu.edu.ua/handle/123456789/2778>
5. Kovalenko O.V. (2015) Dejaki pytannja upravlinnja oborotnym kapitalom budivelnykh pidpryjemstv [Some questions of managing working capital of construction companies]. Ekonomichnyj prostir, no. 96, pp. 205–217.

6. Nosanj N. S., Martinovych V.Gh. (2017) Sutnistj ta ghenezys ekonomichnoji kategoriji «oborotnyj kapital pidpryjemstva» [Essence and genesis of economic category "working capital of the enterprise"]. Ghlobaljni ta nacionaljni problemy ekonomiky, no. 15, pp. 272–275.
7. Jurij S.M. (2016) Konceptualjni pidkhody do analizu oborotnogho kapitalu [Conceptual approaches to the analysis of floating capital]. Visnyk ONU imeni I.I. Mechnykova, vol. 6(48), pp. 184–188.
8. Poddjeryghin A.M. (ed.) (2006) Finansy pidpryjemstv [Business Finance]. Kyjiv: KNEU. (in Ukrainian)
9. Kolodjzhna K. A. (2009) Upravlinnja oborotnymy aktyvamy i jikhnja rolj v dijalnosti pidpryjemstv [Management of current assets and their role in the enterprise]. Torghivlja i rynek Ukrajinj, vol. 2, pp. 76–82.
10. Kolumbet O.P. (2013) Oborotni aktyvy: sutnistj, klasyfikacija ta struktura u vitchyznjanij ta zarubizhnij praktyci [Current assets: nature, classification and structure in domestic and foreign practice]. Zbirnyk naukovykh pracj Derzhavnogho ekonomiko-tehnologhichnogho universytetu transportu. Ser.: Ekonomika i upravlinnja, vol. 23–24, pp. 324–332.
11. Farynovych I. V. (2011) Ekonomichna sutnistj oborotnykh koshtiv ta dzherela jikh formuvannja [The economic essence of working funds and the source of their formation]. Visnyk Nacionaljnogho universytetu «Ljvivsjska politehnika», vol. 704, pp. 114–119.
12. Poltorak A.S. (2013) Vyznachennja sutnosti oborotnykh aktyviv: suchasni naukovo-metodologhichni pidkhody [Determination of the essence of current assets: modern scientific and methodological approaches]. Efektyvna ekonomika (elektronnyi resurs), vol. 7. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_7_18
13. Kravchenko O.S., Ivanova Gh.M. (2011) Oborotni aktyvy: sutnistj, osoblyvosti formuvannja ta misce v finansovo-ekonomichnomu mekhanizmi upravlinnja pidpryjemstvom [Current assets: essence, peculiarities of formation and place in the financial and economic mechanism of enterprise management]. Visnyk Khmeljnycjkogho nacionaljnogho universytetu, no. 5, vol. 2, pp. 29–32.
14. Aljeksjejev I.V., Nych O.I. (2010) Ponjattja «oborotnykh aktyviv» pidpryjemstva jak ekonomichnoji kategoriji [The concept of "current assets" of the enterprise as an economic category]. Ekonomichnyj prostir, no. 42, pp. 133–137.
15. Drobysheva O.O. (2016) Rolj oborotnykh zasobiv u vyrobnychomu procesi pidpryjemstva [The role of working capital in the production process of the enterprise]. Ekonomichnyj visnyk Zaporizkoji derzhavnoji inzhenernoji akademiji, vol. 2, pp. 19–24.
16. Ghospodarskyj kodeks Ukrajinj vid 16.01.2003 r. № 436-IV [Elektronnyi resurs]. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15/page6> (data zvernennia: 07.12.2018).
17. Kovaljchuk Je., Panasjuk V. (2010) Bukhghalterskyj oblik jak informacijna systema upravlinnja [Accounting as an information management system]. Ekonomichnyj analiz : zb. nauk. pracj kaf. ekon. analizu Ternop. nac. ekon. un-tu, vol. 6, pp. 77–80.